

Sto Uliksa? Ili Odiseja? Da: na današnji dan* pre sto godina objavljen je *Uliks* Džejmsa Džojsa, a Džojs je prvi primerak dobio dan kasnije. Ali nije to „noć više” iz mog naslova. Niti je to „dan kasnije”, drugog februara 1922. godine, na dan Džojsovog rođendana (rođen je tog datuma četrdeset godina ranije, 1882. kao Džejms Augustin Alojzije Džojs), kad stižu ti prvi primerci, kako Džojs posle obaveštava Harijetu Šou Viver pismom: „Dva primerka *Uliksa* (broj 901 i 902) stigli su u Pariz 2. februara”. Čime je sedmogodišnje putovanje između tri evropska grada, Trsta, Ciriha i Pariza, u kojima je roman pisan između 1914. i 1921, završeno.

Da bi novo otpočelo. Piše još autor u istom pismu: „a dva dalja primerka (broj 251 i 252) stigli su 5. februara. Jedan primerak je u izlogu, druga tri su preuzeli prenumeranti koji odlaze na razne strane sveta”. Kao da se roman zadržao tek jednu noć – „noć više”, iako ni to nije ona „noć više” iz mog naslova

* Tekst je isprva, u skraćenoj verziji, predstavljao predavanje održano na beogradskom Kolarcu povodom obeležavanja 100 godina Džojsovog romana, 1. februara 2022.

– između dolaska na odredište i novog polaska u svet, kad knjiga, netom objavljena ili izdana, više ne pripada autoru, ne pripadajući, ali na drugačiji način nepripadanja, ni kupcu u ulozi čitaoca. Čudno vreme, ta „noć više”.

Niti su „100 Odiseja” aluzija na 100 godina Uliksa. Da sam brojao godine otkad živimo sa Ulikсом, odnosno sa Odisejem, morao bih navesti oko 2800, 2900, možda i 3000 godina, ako ne koju stotinu više. Otprilike je tada nastala priča o lukavom, veštom, hrabrom, pustolovnom, vernom i nevernom Odiseju koji je, posle pobeде njegove vojne strane u Trojanском ratu, plovio morima da se vrati napokon kući, na rodnu Itaku. Da bi se ponovo odatle otisnuo, u druge priče, knjige, kod drugih pisaca. Između ostalih, kod Džojса.

Homer je od prve priče, mitа, napravio spev, ep, odnosno roman u stihovima, *Odiseju* – Homer, ako ga je bilo, ili koliko god da ih je bilo, što su posle pod tim imenom milenijumima potpisivali *Odiseju*.

Bila mi je oduvek dragа *Odiseja*, zabavnija od ratničke *Ilijade*, ali ne zbog toga što je reč o priči o pojedincu, donekle civilnoj, o pustolovinama lutalice, o heroju kojeg jedan bog mora i okeana kažnjavati iz vlastite, božanske gordosti ili osionosti. Već mi je zabavan usled kompozicije, odnosno tzv. tačke gledišta, tj. iz narativnog čina tog romana u heksametrima. Kako sam večeras rešio da vas uglavnom zabavljam, a malo poučavam – kome povodom Džojса treba poduka? taj sigurno nije čitao ni Džojса ni

desetine knjiga o Džojosu – da odmah kažem u čemu je taj narativni čin, gest, možda trik Homerov.

Jer priče o Odisejevim pustolovinama na moru, o tome šta mu se izdešavalo tokom lutanja, slušamo od samog Odiseja. On ih priča dva puta: jednom na dvoru feačanskog kralja Alkinoja, a drugi put svojoj vernoj ljubi Penelopi. Prvi put su ga rasplakali pevači epskih pesama, aedi i rapsodi, Demodok ili Fotije koji su već kazivali priče o njemu, one su se uveliko širile naokolo. A drugi put, oprostite mi što ću biti maštovit, Džojosa krivite za to, ne mene, kazuje svoje pustolovine Penelopi u postelji, pre nego što, kako vele Homerovi stihovi, legnu „da se ljubavi naslade mile”. Otprilike stvari stoje ovako: pita verna ljuba muža kud si otišao, kad si otišao do obližnjeg kioska po cigarete, pa te nije bilo punih dvadeset godina; a on kaže: ma pusti, ženo, bio se, tukao, ratovao s Trojancima prvih deset godina, a onda još deset se mlatio s nekim kiklopima, lestrigoncima, lotofazima, pa to potrajalo.

Razume se, nije pominjao Kirku, Kalipso, sirene, Nausikaju. Ne pominješ ih kad se posle dvadeset godina vratiš kući, sa cigaretama ili bez njih.

To bi mogla biti ta „noć više”, Odisejeva, odnosno Homerova.

Ali ne mislim u „noći više” iz naslova na tu noć. Čak ni na Džojsovu „noć više” iz *Uliksa*, na onu noć u kojoj se Džojsov Odisej, Uliks, Leopold Blum vraća kući, posle dana provedenog po dablinskim ulicama, redakcijama, kafanama, čak u bordelu, pa mu pre